

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Nikolas Furu

KANSANEDUSTAJAN SANANVAPAUDEN
TOTEUTUMINEN EDUSKUNNASSA JA
SOSIAALISESSA MEDIASSA

Liiketalous
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Nikolas Furu
Opinnäytetyön nimi	Kansanedustajan sananvapauden toteutuminen eduskunnassa ja sosiaalisessa mediassa
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	27
Ohjaaja	Margit Mannila

Sananvapaus on termi, joka on etenkin kansanedustajien keskuudessa herättänyt viime vuosina paljon keskustelua, ja mediassa on tullut esille tapauksia, jotka jakavat mielipiteitä asiasta. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, toteutuuko kansanedustajien sananvapaus perustuslain mukaisesti sekä eduskunnan istunnoissa että sosiaalisessa mediassa. Lisäksi tutkitaan sananvapauteen liittyviä ongelmia Suomen lainsäädännössä sekä eroa sananvapauden ja vihapuheen välillä.

Tutkielma on oikeusdogmaattinen ja siinä avataan eri sananvapauteen liittyvien käsitteiden merkitystä. Tämän lisäksi tutkielmassa analysoidaan kolmen eri kansanedustajan oikeudellisia tapauksia: Jussi Halla-ahon tapaus vuodelta 2008, Juha Mäenpään tapaus vuodelta 2019 ja tutkimuksen teon aikaan yhä keskeneräinen Päivi Räsänen tapaus, joka sai alkunsa vuonna 2021. Kaikissa tapauksissa keskeisenä rikosnimikkeenä on kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Tutkimuksessa hyödynnetään perustuslakia ja rikoslakia sekä Euroopan yleissopimuksia. Suuri osa tutkielmassa käytetystä aineistosta on sähköistä, johtuen vähäisestä kirjallisuuden määrästä aiheeseen liittyen.

Tutkielmassa havaitaan, että vaikka kansanedustajilla on Suomessa laaja sananvapaus, ovat vihapuheen käsite ja sananvapauteen liittyvät lait epäselviä, ja pykälät voivat olla ristiriidassa toistensa kanssa. Tämä vaikuttaa kansanedustajan käyttäytymiseen eduskunnassa ja sosiaalisessa mediassa, eikä tämä voi olla varma mitä ajatuksia tai lausumia saa tuoda ilmi lain puitteissa ja mitä ei. Koska kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja etenkin vihapuhe ovat tulkinnanvaraisia, voivat niihin perustetut tuomiot olla mielivaltaisia. Sananvapauteen vaikuttavia lakipykäläiä tulisi tästä syystä täsmentää.

Avainsanat sananvapaus, kansanedustaja, tulkinta, sensuuri

ABSTRACT

Author	Nikolas Furu
Title	The Realization of a Parliamentarian's Freedom of speech in Finnish Parliament and Social media
Year	2022
Language	Finnish
Pages	27
Name of Supervisor	Margit Mannila

Freedom of speech is a term that has stirred up a lot of conversation among parliamentarians in the last few years. There have also been cases concerning freedom of speech in the media, which have split opinions about the subject. This study aimed to find out whether Finnish parliamentarians' freedom of speech both in parliament and in social media is comes true as it is written in the constitutional law or not. The study also brought up the problems concerning freedom of speech in the Finnish legislation and the difference between freedom of speech and hate speech.

The study is a legal dogmatic, and it explains different concepts concerning freedom of speech. This study also analyzed three different legal cases of parliamentarians: Jussi Halla-aho's case from the year 2008, Juha Mäenpää's case from the year 2019 and Päivi Räsänen's case, which began in the year 2021 and is still in process. In all three cases the central label of crime was incitement to ethnic or racial hatred. The study used constitutional law, criminal law, and European general conventions. Most material used in the research was electrical, due to the scarcity of literacy about the topic.

It was observed that even though the parliamentarians in Finland have an extensive freedom of speech, the concept of hate speech, and the laws concerning freedom of speech are unclear and the different sections in those laws can contradict each other. This influences the acts of parliamentarians in the parliament and on social media, and they cannot be certain which thoughts or comments they are allowed to bring forth and which are not. Because incitement to ethnic or racial hatred and especially hate speech is ambiguous, can the sentences based on these offences be arbitrary. Therefore, the sections that impact freedom of speech should be clarified in the law.

Keywords	Freedom of speech, parliamentarian, interpretation, Censorship
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimusmenetelmät	2
1.2	Tutkimusmetodi.....	3
1.3	Tutkimuksen rakenne	3
2	SANANVAPAUDEN HISTORIA, MÄÄRITELMÄ JA RAJAUS	5
2.1	Sanavapauden historia Suomessa	5
2.2	Sananvapauden määritelmä	6
2.3	Vihapuheen määritelmä	7
2.4	Sensuurityypit ja niiden vaikutukset.....	8
3	KANSANEDUSTAJAN SYYTESUOJA JA MAALITTAMINEN	11
3.1	Syytesuoja	11
3.2	Syytesuojan merkitys	12
3.3	Maalittaminen.....	13
4	ESIMERKKITAPAUKSIA	15
4.1	Juha Mäenpään syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.....	15
4.2	Päivi Räsäsen syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.....	16
4.3	Jussi Halla-ahon syytteet uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.....	18
5	YHTEISET TEKIJÄT.....	21
5.1	Ristiriitaisuudet.....	21
6	ERILAISIA NÄKÖKULMIA ASIASTA.....	24
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA LOPPUPOHDINTA	25
	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Sananvapaus, eli ”kansalaisen perusoikeuksiin kuuluva oikeus ilmaista julkisudessa mielipiteitään”¹ on läpi ihmiskunnan historian ollut kiehtova ja keskustelua herättävä aihe, sillä se mielletään sivistysvaltiossa ihmisen perusoikeudeksi ja sen ympärillä on paljon eriäviä mielipiteitä sananvapauden rajoista. Koska sananvapaus on poliittinen perusoikeus, sillä on suuri rooli kansanvaltaisen järjestelmän turvaamisessa. Sananvapaus mahdollistaa kansalaisille avoimen osallistumisen poliittiseen toimintaan ja mielipiteensä ilmaisuun.

Suomessa on ollut viime vuosina paljon keskustelua siitä, mikä on ja ei ole sallittua sanoa ääneen. Esimerkiksi Kristillisdemokraatti Päivi Räsäsen syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan² sekä Perussuomalaisten edustajan Sebastian Tynkkysen saamat vastaavat syytteet.³ Suomen perustuslain 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus ja että sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Sananvapauden juuret Suomen lainsäädännössä ovat vuodelta 1766 jolloin Anders Chydenius kehitti sananvapauslain periaatteet Suomen ollessa yhä Ruotsin vallan alla.⁴

¹ Kotimaisten kielten keskus, Sananvapaus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/sananvapaus>. Viitattu 1.9.2021.

² Syyttäjälaitos. Päivi Räsäselä ja Luther-säätiön Juhana Pohjolalle syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. <https://syyttajalaitos.fi/-/paivi-rasaselle-ja-luther-saation-juhana-pohjolalle-syytteet-kiihottamisesta-kansanryhmaa-vastaan>. Päivitetty 29.4.2021.

³ Perussuomalaisten Sebastian Tynkkyselle taas syyte kiihottamisesta kansanryhmää vastaan-Tynkkynen kiistää syyllistyneensä rikokseen. <https://yle.fi/uutiset/3-11868540>. Päivitetty 1.4.2021

⁴ Karhula, P. sananvapauden oikeudelliset rajat. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/858>. Viitattu 2.2.2022.

Päädyin tähän aiheeseen sen ainaisen ajankohtaisuuden ja sananvapauden käsitteen ristiriitaisuuden takia. Sensuuri sekä mediassa että eduskunnassa on muuttunut, ja etenkin kansanedustajien täytyy mahdollisten oikeudellisten seurausten vaikutuksesta harkita tarkoin, mitä tuoda sanallisesti ilmi ja mitä ei. Sensuurin lähivuosien kasvun myötä eri ihmisryhmien syrjiminen ja halventaminen on kuitenkin vähentynyt ja ihmisoikeudet parantuneet. Yleensä kommentistaan ja/tai kirjoituksistaan syytteisiin joutuneet kansanedustajat ovatkin epäiltynä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, toteutuuko kansanedustajien oikeus sananvapauteen Suomen laissa säädetyllä tavalla, ja mikäli tulos on kielteinen niin syyt ja tekijät siihen, miksi se ei toteudu. Lähteinä tulen käyttämään lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta ja mahdollisia aikaisempia tutkimuksia aiheesta. Tutkimus tulee olemaan kvalitatiivinen sekä oikeusdogmaattinen eli lainopillinen.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Toteutuuko kansanedustajien sananvapaus eduskunnassa perustuslain mukaisesti?

Missä menee raja sananvapauden ja vihapuheen välillä?

1.2 Tutkimusmetodi

Tämän opinnäytetyön tutkimusmetodi on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen metodi. Lainoppi on oikeudellisia tekstejä tutkiva tulkintatiede. Siinä tutkitaan oikeusnormeja ja keskeisinä metodeina tulkinnan lisäksi ovat punninta, ratkaisu- ja oikeuslähdenormit.⁵

Mitä tulkinta sitten on? Tulkintametodit ovat niitä työkaluja, joita lainoppia harjoittava käyttää siirtyessään tulkintaperusteista eli oikeuslähteistä tulkintatuloksiin eli tulkintakannanottoihin. Lainopin tutkimusmenetelmät ovat siis lyhyesti sanottuna työkalut, joita käytetään siirryttäessä oikeuslähteistä ja oikeustapauksen faktoista tulkintakannanottoon.⁶

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen ensimmäinen luku on johdanto. Se sisältää tutkimusaiheen, sen rakenteen, tavoitteet, tutkimusmetodin ja tutkimuskysymykset. Johdannossa käsitellään myös siihen liittyviä aiempia tutkimuksia.

Aluksi luvuissa 2 ja 3 käsitellään sananvapauden historiaa sekä sananvapauden ja vihapuheen määritelmää ja määritetään niille rajat. Lisäksi luvussa 2 käsitellään myös sensuuria. Luvun 3 aiheena on kansanedustajan syytesuoja, sekä sen merkitys ja vaikutus kansanedustajan toimintaan. Luvussa 4 käsitellään Juha Mäenpään, Jussi Halla-ahon ja Päivi Räsäsen oikeustapauksia ja luvussa 5 tuodaan esille yhtei-

⁵ Hirvonen, A. Mitkä metodit? opas oikeustieteen metodologiaan. 2011.

⁶ Hirvonen, S.38

siä tekijöitä ja ristiriitoja tapausten välillä. Luku 6 keskittyy eri kantoihin ja mielipiteisiin sananvapauteen liittyen ja luvussa 7 tuodaan esille tutkielman johtopäätökset ja kehittämissuhteita.

2 SANANVAPAUDEN HISTORIA, MÄÄRITELMÄ JA RAJAUS

Tässä luvussa tutkitaan sananvapauden merkitystä ja määritelmää perusoikeutena. Tarkastelun alla on erityisesti raja sananvapauden ja vihapuheen välillä. Sekä mahdolliset sananvapauden poikkeukset eduskunnassa. Koskeeko sananvapaus kansanedustajia samalla tavalla kuin esimerkiksi virkamiehiä?

2.1 Sananvapauden historia Suomessa

Sananvapaus ei ole koskaan ollut itsestäänselvyys Suomessa ennen Neuvostoliiton hajoamista. Helsingin yliopiston Lakitieteen Dosentti Riku Neuvonen kertoo kirjassaan sananvapauden historia Suomessa⁷ Suomen joutuneen usein taistelemaan oikeudestaan sananvapauteen kynsin hampain: Sekä Ruotsin- että Venäjän vallan alla pienikokoisen Suomen ja sen kansan sananvapaus oli hyvin rajoitettu. Itsenäistymisen ja sitä pian seuranneen sisällissodan jälkeenkin sodan voittaneet valkoiset päättivät, mitä saa ja ei saa sanoa. Maailmansotien jälkeisellä Neuvostoliitolla oli myöskin negatiivinen vaikutus Suomen sananvapauteen. Neuvostoliitto ei suoraan rajoittanut Suomen sananvapautta, mutta sen jatkuvassa pelossa suomalaisten itesesensuuri oli vahvasti läsnä Neuvostoliiton hajoamiseen asti.

Nykyaikana sananvapaus on paremmissa tilassa ja sitä rajoitetaan vähemmän kuin koskaan ennen, niin Suomessa- kuin myös suuressa osassa maailmaa. Varsinkin sosiaalisen median kehitys on mahdollistanut ajatusten ja mielipiteiden jaka-

⁷ Neuvonen, R. Sananvapauden historia Suomessa. Gaudeamus. 2018.

misen nopeammin ja laajemmin, kuin menneillä vuosikymmenillä. Sananvapaudesta ja sen rajoista on myös tullut kuuma puheenaihe nykypäivän politiikassa sen aiheuttamien ristiriitaisten käsitysten takia.

2.2 Sananvapauden määritelmä

Sananvapaudella voidaan tarkoittaa ainakin kahta asiaa. Sillä voidaan ymmärtää valtiosääntöoikeudellista eli perusoikeudellista käsitettä, taikka oikeudellisesta sääntelystä irrallista yhteiskunnallista perusarvoa. Koska käsitykset sananvapauden tarkoituksesta arvona ovat olleet erilaisia eri aikakausina ja yhteiskunnissa, sananvapaudella arvona ei ole pysyvää ”oikeaa” sisältöä.⁸ Perustuslain 12 §:n⁹ mukaan jokaisella ihmisellä on sananvapaus. Tämä tarkoittaa, että kaikilla on oikeus julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Kuka tahansa saa siis sanoa mitä tahansa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö sanomisistaan voisi joutua vastuuseen. Suurin määrittelevä tekijä sananvapauden rajoissa on se, loukkaako se toisen yksityisyyttä tai kunniaa.

Monen muun oikeusvaltion tavoin, myöskään Suomessa sananvapaus ei ole rajoittamaton. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sanomisistaan voi yhä joutua oikeudelliseen vastuuseen, mikäli ne estävät muiden perusoikeuksien toteutumista. Tämä pätee niin tavan kansalaisiin, kuin virkamiehiin ja kansanedustajiinkin.

⁸ Tieteen termipankki 16.2.2022: Oikeustiede: sananvapaus. (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sananvapaus>).

⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P12> Viitattu 25.2.2022.

Koska sananvapaus on perustuslaissa, on sen rajaaminenkin tarkkaa ja rajoitusten on oltava täsmällisesti määriteltyjä. Rikoslaisissa¹⁰ on useita pykäläitä, joissa tarkennetaan sananvapauden rajoja. Lähes kaikki rikoslaisissa esiintyvät tarkennukset liittyvät kunnianloukkauksiin,¹¹ Ihmisoikeuksiin¹² ja virka/yrityssalaisuuksiin.¹³ Sananvapaus on turvattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10. artiklassa¹⁴ sekä YK:n yleissopimuksen 19. artiklassa.¹⁵

2.3 Vihapuheen määritelmä

Vihapuhe tarkoittaa ”Varsinaisesti vähemmistöihin kohdistuvaa vihaa taikka suvaitsemattomuutta ilmaiseva taikka niihin yllyttävää puhetta”.¹⁶ Vihapuhetta ei vielä lasketa rikokseksi, sillä sitä ei ole määritelty Suomen rikoslaisissa. Tästä huolimatta kansanedustajien harjoittamaan vihapuheeseen on vedottu useaan otteeseen niin eduskunnan istuntosalissa- kuin sen ulkopuolellakin, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Vihapuheen tarkempaa määrittämistä ja rikokseksi asettamista on ehdotettu useassa yhteydessä, mutta siinä on riski, että mahdolliset uudet säädökset rajoittavat perustuslaissa määriteltyä sananvapautta liikaa. Vaikka ihminen pystyy useimmiten tunnistamaan vihapuheen sitä kuullessaan, mitään virallisia rajoja vihapuheelle ei ole tehty. Tästä syystä siitä ei voi tuomita ketään.

¹⁰ Rikoslaki 19.12.1889/39

¹¹ RL 24:9 §

¹² RL 11:8 §

¹³ RL 40:5 §, RL30:5 §

¹⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idm45237815630896> Viitattu 25.2.2022.

¹⁵ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> Viitattu 25.2.2022.

¹⁶ Kotimaisten kielten keskus, vihapuhe, 2021. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/vihapuhe>.

Suomen kielen dosentti Vesa Heikkinen sanoo artikkelissaan ”Paljon puhetta vihapuheesta”¹⁷ Vihapuheen olevan puhetta, jota leimaa viha. Puhuja tai kirjoittaja voi tuottaa vihamerkityksiä, kuulija tai lukija voi tulkita vihamerkityksiä. Joskus tulkitsija ei havaitse tarkoituksellista vihaa, kun taas toisinaan hän saattaa tulkita vihaa sellaisistakin viesteistä, joiden tuottaja ei ole pyrkinyt tuottamaan vihaa. Heikkisen mukaan kuten kielenkäytössä aina, myös vihapuheessa yksittäiset kielellisten valintojen merkitykset syntyvät käyttöyhteyksissään. Toisin sanoen tekstit voivat siis kokonaisuuksina tuottaa vihamerkityksiä, vaikkei vihamielistä kieltä avoimesti esiinnykään. Tulkintahäiriöt ovatkin syy siihen, miksi aidon vihapuheen tunnistaminen on usein haastavaa.

2.4 Sensuurityypit ja niiden vaikutukset

Sensuuri on jo antiikin ajoilta tuttu järjestelmä, jonka avulla voidaan rajoittaa sananvapautta. Suomessa sensuurilaitos vakinaistui 1600-luvun loppupuolella ja vuonna 1829 perustettiin erityinen sensuurihallitus. Sensuuri voidaan jakaa ennakko- ja jälkisen suuriin.¹⁸ Vaikka sensuuria on harjoitettu jo vuosituhansia, itse käsitteenä se on melko uusi.

¹⁷Paljon puhetta vihapuheesta. Heikkinen, V. Kotimaisten kielten keskus. https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/blogiarkisto/vesa_heikkinen/paljon_puhetta_vihapuheesta.22000.blog Päivitetty 3.11.2016.

¹⁸ (tieteen termipankki 16.2.2022: Kirjallisuudentutkimus: sensuuri. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:sensuuri>.

Ennakkosensuurilla tarkoitetaan ”viranomaisen tai muun tahon etukäteen viestinnän, kuten painotuotteiden, julkaisujen, kuvaohjelmien tai muiden viestien sisältöön toimittama tarkastus”.¹⁹ Suomen perustuslain 12. luku kieltää ennakkosensuurin kokonaan. Jälkisensuuri puolestaan toteutuu vasta sensuurin kohteena olevan viestin, kannanoton yms. julkaisun jälkeen, mikäli sille on aihetta. Käytännössä jälkisensuuri tarkoittaa oikeustoimia, yleensä sakon muodossa. Syytetty voidaan myös tuomita poistamaan julkaisunsa taikka muokkaamaan sitä. Jälkisensuuri on nykyään vahvasti läsnä eduskunnassa kansanedustajien keskuudessa. Moni lähi-vuosina tapahtuneista oikeustapauksista, kuten Jussi Halla-ahon tapaus ja Päivi Räsäsen syytteet, joita alempana käsitellään, perustuvat jälkisensuuriin.

Jälkisensuurin pelko voi aiheuttaa ns. hiljennysvaikutus-efektin. (engl. chilling effect) Hiljennysvaikutuksella tarkoitetaan sitä, että seuraukset ilmaisusta ovat niin epätoivottavia, että ilmaisijalla on kannustin jättää ilmaisu ilmaisematta.²⁰ Näitä kannustimia ovat esimerkiksi vankeustuomio, ankarat vahingonkorvaukset tai edellä mainitut sakot. Samaten vihapuhe ja uhkailu voivat myötävaikuttaa hiljennysvaikutuksen syntyyn.

Kolmas sensuurin muoto on itsesensuuri, jossa ilmaisija itse päättää rajoittaa sananvapauttaan. Itsesensuuri on usein seurausta hiljennysvaikutuksesta. Paras esimerkki itsesensuurista Suomessa on toisen maailmansodan lopusta 1980-luvun alkuun kestänyt Neuvostoliiton pelko, jolloin niin Suomen kansa, kuin mediakin oli

¹⁹ Tieteen termipankki 16.2.2022: Oikeustiede: ennakkosensuuri. <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Oikeustiede:ennakkosensuuri>.

²⁰ Neuvonen, s15

vakuuttunut siitä, että tietyistä itänaapuriin liittyvistä asioista vaikeneminen oli Suomen etu.²¹

²¹ Neuvonen, s14

3 KANSANEDUSTAJAN SYYTESUOJA JA MAALITTAMINEN

Tässä kappaleessa käydään läpi kansanedustajan syytesuojaa, mitä se tarkoittaa käytännössä ja miten se vaikuttaa kansanedustajiin sekä heidän toimintaansa eduskunnan istunnoissa. Lisäksi tuodaan esiin syytesuojan aiheuttamia ristiriitoja ja ongelmia. Lopuksi puhutaan myös maalittamisesta ja sen vaikutuksesta kansanedustajan toimintaan.

3.1 Syytesuoja

Kansanedustajalla on Suomessa syytesuoja. Tämä tarkoittaa sitä, että riippumatta kansanedustajan lausumista, tätä ei lähtökohtaisesti voida estää hoitamasta edustajantointaan taikka asettaa syytteeseen.²² Perustuslain 3:31 §:n mukaan ”kansanedustajalla on eduskunnassa oikeus puhua vapaasti kaikista keskusteltavana olevista asioista sekä niiden käsittelystä” Tämän tulee kuitenkin esiintyä vakaasti ja arvokkaasti sekä loukkaamatta toista henkilöä. Mikäli eduskunnan puhemies tulkitsee kansanedustajan puheen jotakin tahoja loukkaavaksi, voi hän huomauttaa asiasta tai kieltää puheen jatkamisen. Mikäli kansanedustaja jatkuvasti rikkoo sääntöä, voi eduskunta antaa varoituksen tai pidättää kyseisen kansanedustajan eduskunnan istunnoista enintään kahdeksi viikoksi.

Huolimatta kansanedustajien laajasta sananvapaudesta, moni on silti ollut lähellä saada taikka on saanut lähivuosina syytteen ja osa jopa tuomion kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Näiden syytteiden takia täytyy tarkastella myös kansan-

²² PL 3:30 §

edustajien lakitietoisuutta. Oletusarvoisesti kansanedustajien tulisi olla hyvin perillä Suomen lainsäädännöstä, ovathan he itse säätämässä niitä. Kuitenkin moni kansanedustaja joko tietämättään tai tiedostaen rikkoo sananvapautteen liittyviä lakeja. Vaikuttavana tekijänä on myös tulkinnanvaraisuus, etenkin vihapuheessa. Koska vihapuhetta ei ole määritelty Suomen laissa, kukaan ei tiedä tarkalleen, mihin raja vedetään. Kansanedustaja saattaa ajatella, ettei tämän lausumassa ole mitään ongelmaa, mutta asia kuitenkin etenee esitutkintaan ja syytteesen, useimmiten kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

3.2 Syytesuojan merkitys

Syy, miksi kansanedustajalla ylipäätään on syytesuoja, perustuu siihen, että tämän vaikutusmahdollisuuksia tai mielipiteiden ilmi tuomista ei rajoiteta eduskunnassa. Kansanedustajan on usein käsiteltävä vaikeitakin asioita istunnoissa, ja tällä tulee olla oikeus tuoda kantansa esille. Syytesuojallakin on kuitenkin rajansa. Kansanedustaja ei nauti syytesuojasta, mikäli tämä tieteen tahtoen loukkaa toista henkilöä tai ryhmää vaan silloin syytesuojan voi poistaa, mikäli viisi kuudesosaa kansanedustajista äänestää sen puolesta. Koska syytesuojan poistamiseen vaaditaan niin suuri jaa-prosentti, on äänestyksen läpi vieminen todella harvinaista.

Seuraavassa kappaleessa käsiteltävän perussuomalaisten kansanedustajan Juha Mäenpään tapauksen myötä kansanedustajien syytesuoja on noussut mediassa esille ja sen olemassaoloa tämänhetkessä muodossaan on kyseenalaistettu. Suurimpana ongelmana syytesuojassa on sen purkamiseen vaadittavat viisi kuudesosaa äänistä, joka on todella hankalaa toteuttaa käytännössä. Mäenpäänkin tapauksessa riitti, että tämän oma puolue äänesti syytteesen asettamista vastaan. Tämä käytäntö muutti Mäenpään tapauksen lopputulosta ja on relevantti edus-

kunnassa myös tulevaisuudessa, jos kansanedustajilta pyritään poistamaan syytesuoja syyistä tai toisesta. Toisaalta syytesuoja on olemassa syyistä. Mikäli sen poistamiseen vaadittavaa äänimäärää pienennettäisiin, voisi se luoda lisää hiljenemisefektiä eduskunnassa. Tämä puolestaan vaikuttaisi negatiivisesti keskusteluihin vaikeista asioista, joista juuri eduskunnassa tulisi pystyä puhumaan avoimesti.

3.3 Maalittaminen

Maalittaminen tarkoittaa tilannetta, jossa yksi tai useampi toimija yllyttää suurta joukkoa hyökkäämään yhden ihmisen kimppuun eri tavoin, esimerkiksi lähettämällä vihaviestejä sähköpostilla tai sosiaalisessa mediassa.²³ Maalittaminen ilmenee yleensä suorana tai epäsuorana uhkailuna taikka maalittamisen kohteena olevan henkilön yksityiselämän kaiveluna ja vääristelynä. Yleensä maalittamisen kohteena on yksittäinen henkilö, mutta tämän taustalla oleva organisaatiokin voi kärsiä.

Maalittaminen on terminä tuore, sillä se on mahdollistunut vasta teknologiamuroksen myötä. Internet on mahdollistanut reaaliaikaisen tiedonkulun sekä mahdollisuuden etsiä ja levittää valtavia määriä tietoa.²⁴ Maalittaminen kohdistuu monesti viranomaisiin ja kansanedustajiin, sillä he usein käsittelevät ja tekevät päätöksiä aroista ja tärkeistä asioista, mikä puolestaan herättää eriäviä mielipiteitä

²³ Sisäministeriö.fi. "Maalittaminen rapauttaa yhteiskunnan luottamusta" <https://intermin.fi/polii-siasiat/viharikollisuus/maalittaminen>. Viitattu 28.11.2021.

²⁴ Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry, Ridanpää R, Pelevina N. Maalittaminen- luottamus oikeusvaltion some-aikakaudella 24.1.2020. Luettavissa: https://sisainenturvallisuus.fi/documents/8347581/16736659/Pelevina_Ridanp%C3%A4%C3%A4.pdf/48772d89-9c48-738c-6ded-9e02e675cca1/Pelevina_Ridanp%C3%A4%C3%A4.pdf. Viitattu 12.1.2022

niin eri puolueiden, kuin kansankin keskuudessa. Koska maalittaminen on vihapuheen kaltaisesta melko uusi termi, ei sitä ole vielä erillisesti kriminalisoitu, vaikka se tilanteesta riippuen täyttää rikoksen tunnusmerkit. Näissä tapauksissa sovelletaan rikoslakiin kirjattuja pykälä, joiden määritelmät täyttyvät maalituksessa.

4 ESIMERKITAPAUKSIA

Tässä kappaleessa käsitellään yksityiskohtaisesti kolmen eri kansanedustajan, Juha Mäenpään, Päivi Räsäsen ja Jussi Halla-ahon lausumia ja niistä koituneita sanktioita. Kaikkia kolmea syytettiin/syytetään kiihottamisesta kansaryhmää vastaan ja kahdessa kolmesta tapauksesta kansanedustaja oli kirjoittanut mielipiteensä sosiaaliseen mediaan. Kappaleen tarkoitus on avata heidän tapauksiaan ja selvittää, miksi ja miten kyseiset kansanedustajat päätyivät tilanteisiinsa.

4.1 Juha Mäenpään syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan

Jouni Tillin artikkelissa ”Vieraslajit ja demokratian viholliset eduskunnassa”²⁵ käsitellään eduskunnan täysistunnossa 12.6.2019 tapahtunutta tilannetta, jossa perussuomalaisten Juha Mäenpää väitetyksi syyllistyi kiihottamiseen kansanryhmää vastaan vertaamalla maahanmuuttajia vieraslajeihin. Tämän seurauksena eduskunta halusi purkaa Mäenpään syytesuojan, jotta valtakunnansyyttäjä Raija Toivainen voisi asettaa tämän syytteeseen. Tätä ei kuitenkaan äänestyksen jälkeen tapahtunut. Tillin mukaan ”Mäenpään retoriikkaa on vaikea tulkita muuten kuin viittauksena perinteisen rotuhygienian ja nationalismin yhdistävään ajatteluun” ja että ”tällaiset näkemykset ovat rasistisen ajatteluperinteen ydintä”.

Vaikka poliisin mukaan Mäenpää syyllistyi kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, myöhemmin asiaa uudelleen tutkittaessa todettiin, ettei Mäenpää kuitenkaan tehnyt tai sanonut mitään, mikä olisi Suomen lainsäädännössä kielletty, eikä hän

²⁵ Tilli, J. 1.7.2020. Vieraslajit ja demokratian viholliset eduskunnassa. <https://politiikasta.fi/vieras-lajit-ja-demokratian-viholliset-eduskunnassa>. Viitattu 10.10.2021.

täten tehnyt mitään rangaistavaa. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan tarkoittaa, että henkilö ”asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panellellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella”.²⁶ Vaikka Mäenpään sanomiset siis eivät olleet hyvän maun rajoissa, ei hän myöskään tieteen tahtoen loukannut yhtäkään kansanryhmää. Mäenpää ei siis syyllistynyt rikokseen.

4.2 Päivi Räsänen syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.

Myös Päivi Räsänen on saanut kolme erillistä syytettä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Tästä uutisoi mm. Yle 29.4.2021.²⁷ Rikosoikeuden professorin Kimmo Nuotion mukaan kyseessä on tiettävästi ensimmäinen syyte kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ”homovastaisista” puheista.

Valtakunnansyyttäjä nosti syytteen Räsästä vastaan tämän aikaisempien kirjoitusten takia lukuisissa sosiaalisen median kanavissa. Räsänen oli ottanut kantaa homoseksuaalisuuteen ja perustellut näkemyksiään Raamatun kirjoituksilla. Valtakunnansyyttäjän mukaan Räsänen oli kirjoituksillaan halventanut ja syrjinyt homoseksuaaleja ja että kannanotot loukkaavat homoseksuaalien ihmisarvoa ja yhdenvertaisuutta. Näistä syistä lausumat ylittävät sananvapauden ja uskonnonvapauden rajat.

²⁶ RL 11:10 §

²⁷ Kuukkanen T, Santaharju T, Kansanedustaja Päivi Räsäselä syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan – vetoaa Raamattuun. <https://yle.fi/uutiset/3-11907415>. Päivitetty 29.4.2021.

Räsänen itse ei katso syyllistyneensä kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, vaan vetoaa Raamatun opetuksiin ja niiden siteeraamiseen. Hän myöskin kertoo puolustavansa homoseksuaalien ihmisarvoa- ja oikeuksia, vaikka kirjoittikin Instagram ja Twitter-tileillään näkevän homoseksuaalisuuden häpeänä ja syntinä.

Uskonnon- ja omantunnonvapauden mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. ”Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.”²⁸

Kiihottamisessa kansanryhmää vastaan- pykälässä puolestaan mainitaan:

”Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomitettava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Tapaus on ristiriitainen, sillä vaikka Räsänen harjoittaa uskontoaan, olivat hänen kirjoituksensa silti homoseksuaaleja loukkaavia. Räsänen oli myöskin julkaissut kaikki kirjoituksensa 1.3.2000. päivitetyn perustuslain jälkeen. Uuteen perustuslakiin luotiin tarkemmat säännöt tasa-arvosta ja se myös kieltää seksuaalivähemmistöjen syrjinnän. Koska perustuslaki kuitenkin myös turvaa uskonnonvapauden, on

²⁸ PL 2:11 §

tapaus hyvin tulkinnanvarainen. Perustuslaki on lakihierarkiassa rikoslakia ylempänä, mikä saattaa mahdollisesti puoltaa Räsästä oikeudessa.

Räsäsen tapausta ei ole vielä ratkaistu oikeudessa tutkimuksen teon aikaan 25.2.2022.

4.3 Jussi Halla-ahon syytteet uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan

Perussuomalaisten entinen puheenjohtaja ja tapahtuma-aikaan eduskunnan hallintovaliokunnan puheenjohtaja Jussi Halla-aho tuomittiin korkeimman oikeuden toimesta uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan 50 päiväsakkoon vuonna 2012. Kyseessä on Suomen ainoa KKO:n tekemä ennakkoratkaisu kansanedustajan sananvapauden tulkintaan liittyen. Syynä oli Halla-ahon blogikirjoitus ”muutama täky Illmanin Mikalle” vuodelta 2008.²⁹ Halla-aho oli arvostellut blogikirjoituksen julkaisun aikana valtiosyyttäjänä toimineen Mika Illmanin toimia ja kantaa verkkokirjoittaja Seppo Lehdon tuomitsemisessa kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Halla-Aho mm. kritisoi sitä, että Illman ja Tampereen käräjäoikeus pitivät profeetta Muhammadin loukkaamista laittomana perustuen päätöksensä siihen, että Muhammad on islaminuskossa pyhä hahmo, mutta kuitenkin kristinuskon Jumalaa ja Jeesusta, jotka ovat myöskin pyhiä hahmoja saa pilkata ilman seurauksia. Halla-aho myös sanoi verovaroilla loisimisen olevan somalien kansallinen geneettinen erityispiirre ja väitti Muhammadin olleen pedofiili

²⁹ Halla-aho, J. Muutama täky Illmanin Mikalle. http://www.halla-aho.com/scripta/muutama_taky_illmanin_mikalle.html. Viitattu 6.12.2021.

ja viittasi väitteessään 50-vuotiaan Muhammadin ja alle 10-vuotiaan Aishan avioliittoon.

Halla-aho vetosi puolustuksessaan toistuvasti sananvapauteen, mutta KKO:n mukaan tämän islaminuskoa koskevat väitteet olivat sisällöltään ja ilmaisutavaltaan herjaavia ja häpäiseviä, sekä hänen luonnehdintojensa olevan somaleita kansanryhmänä panettelevia ja solvaavia. Koska Halla-ahon kirjoitukset olivat rinnastettavissa vihapuheeseen, KKO:n mukaan ne ylittivät sananvapauden rajat.³⁰ Lisäksi tuomioon vaikutti Halla-ahon selkeä pyrkimys provosoida kirjoituksen kohdetta, Mika Illmania.

KKO:n poistettavaksi käskemässä blogin kohdassa, jossa Halla-aho kirjoitti somaleista alentavasti, olivat Halla-ahon mukaan siteerausta sanomalehti Kalevan taannoisesta pääkirjoituksesta, jossa sana ”suomalaiset” korvattiin sanalla ”somalit” ja sanat ”päissään tappaminen” sanoilla ”ohikulkijoiden ryöstely” ja ”verovaroilla loisiminen.”

Kuten Mäenpään ja Räsäsen tapauksissa, myös Halla-ahon tapauksessa on vahvasti läsnä perustuslain 12 §, jonka mukaan ”Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.” Halla-ahoa syytettiin uskonrauhan rikkomisesta, joten myös kyseinen laki ja sen tulkinta on tärkeässä osassa. Uskonrauhan rikkomislain³¹ mukaan: ”joka julkisesti pilkkaa Jumalaa tai loukkaamistarkoituksessa julkisesti herjaa tai häpäisee sitä, mitä uskonnonvapauslaissa (267/1922) tarkoitettu kirkko tai uskonnollinen yhdyskunta muutoin pitää pyhänä, tai meluamalla, uhkaavalla

³⁰ Sundqvist, V. KKO kovensi Halla-ahon tuomiota. <https://yle.fi/uutiset/3-6171365>. Viitattu 6.12.2021.

³¹ RL 17: 10§

käyttäytymisellään tai muuten häiritsee jumalanpalvelusta, kirkollista toimitusta, muuta sellaista uskonnonharjoitusta taikka hautaustilaisuutta, on tuomittava uskonrauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Jälleen kerran ristiriita on sama: yksilön sananvapaus ja oikeus tuoda esille omat mielipiteensä vastaan suuren etnisen/uskonnollisen ryhmän jäsenten oikeudet yhdenvertaisuuteen ja uskonnonvapauteen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan sananvapauteen ei voi vedota, mikäli puhe loukkaa ihmisiä tai ihmisryhmiä ja että vaikka keskustelu olisi poliittista, on rassistista syrjintää silti vältettävä. Tämä myös mainitaan epäsuorasti EIT:n 10. artiklan 2. jakeessa: ”koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se(sananvapaus) voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojelemiseksi, **muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi**, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.”

Tärkeä aspekti Halla-ahon kirjoituksessa oli vastakkainasettelu suomalaisen kulttuurin ja kristinuskon sekä Suomen vähemmistökulttuurien ja vähemmistöuskosten, tässä tapauksessa somalien ja islaminuskon arvostelun välillä. Halla-aho kyseenalaisti, miksi suomalaisilla voitiin sanoa olevan ”kansallinen, ehkä suorastaan geneettinen erityispiirre” veritekoihin alkoholin vaikutuksen alaisena, Julkisen sanan neuvoston siihen puuttumatta, mutta hänen itse satiirisesti kyseisestä kirjoituksesta mukailemansa arvostelu somalien harjoittamasta ”ohikulkijoiden ryöstelystä” ja ”loisimisesta” päättyi korkeimpaan oikeuteen asti ja sai tuomion.

5 YHTEISET TEKIJÄT

Kaikissa yllä käsitellyissä tapauksissa on samoja piirteitä. Kansanedustaja tuo ilmi omia ajatuksiaan jostain asiasta, ja joutuu oikeuden eteen syytettynä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, minkä lisäksi Halla-Ahoa syytettiin myös uskonrauhan rikkomisesta. Mäenpää otti kantaa maahanmuuttoon, Räsänen homoseksuaalisuuteen ja Halla-Aho Islaminuskoon. Kaikki kolme puhuivat kielteiseen sävyyn omasta aiheestaan. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan syytteen saadakseen riittää, että ”uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella”. Räsänen ja Halla-Aho siis voidaan tuomita sillä rikosnimikkeellä. (Halla-Aho tuomittu, Räsänen tapaus käsitelyssä 25.2.2022.) Mäenpään tapauksessa on hyvin tulkinnanvaraista, riittääkö maahanmuuttajien rinnastaminen vieraslajeihin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan-syytteeseen, sillä vaikka lausetta ei ollut tarkoitettu maahanmuuttajien solvaamiseen, voi sen helposti nähdä solvaavana.

5.1 Ristiriitaisuudet

Mäenpään ja Räsänen tapauksia yhdistää myös se, että molempia vastaan syytteen nosti syyskuussa 2022 eläkkeelle jäävä valtakunnansyyttäjä Raija Toiviainen. Mäenpään tapauksessa Toiviainen proaktiivisesti nosti syytteen, kun taas Räsästä vastaan tämä nosti syytteen anonyymin kansalaiskantelun perusteella. Toiviainen on sanonut vihaavansa vihapuhetta ja puuttuvansa siihen sen vaatimalla vakavuudella. Toivaiasen toimet varsinkin Räsänen tapauksessa ovat yleisen mielipiteen mukaan kyseenalaiset, sillä tämä nosti Räsästä vastaan yhteensä neljä tutkintapyyntöä, joissa kahdessa ensimmäisessä poliisi oli todennut, ettei rikosta ollut ta-

pahtunut ja kahdessa jälkimmäisessäkin arvioinut siten, mutta aloitti kuitenkin esitutkinnan. Tästä huolimatta Räsänen joutui vastaamaan oikeudessa kirjoituksistaan.

Toiviaista on arvosteltu innokkaasta ”vihapuheen” tuomitsemisesta ja häntä on syytetty mm. pyrkimisestä sananvapauden tukahduttamiseen sekä oikeuslaitoksen politisoinnista. Emeritusprofessori Timo Vihavaisen kannanotto syyttäjälaitoksen toimiin³² on yksi esimerkki. Vihavainen tuo esille sen, miten syyttäviviranomaiset ovat hyvin kiinnostuneita poliitikkojen puheista ja niiden laillisuuden selvittämisestä ja tuo esille myös Räsäsen tapauksen, jossa Raamatun siteeraamisesta pyrittiin tekemään rikollista. Vihavainen näkee tämän vaarallisena oikeuslaitoksen luotettavuudelle ja pelkää, että lainkäyttöä alistetaan politiikan palvelukseen.

Hyvänä kontrastina Räsäsen tapaukselle toimii Mellunmäen imaamina toimivan Abbas Bahmanpourin lausuma homoseksuaalisuudesta sharia-laissa³³. Bahmanpour oli Yle:n islam-illassa 29.10.2013 sanonut homoseksuaalisuuden olevan tuomittavaa sharia-laissa ja että joissain tapauksissa rangaistus siitä voi olla kuolema. Tämä närkästytti useita eri tahoja kuten perussuomalaiset nuoret, suomalainen ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö SETA:n sekä lukuisia yksityishenkilöitä. Vaikka Bahmanpourin sanomiset homoseksuaalisuudesta olivat suoraan rinnastettavissa Räsäsen lausuntoihin samasta aiheesta, tai oikeastaan yleisellä tasolla pahempia, ei Bahmanpour joutunut vastaamaan oikeudessa sanoistaan kuten Räsänen joutui.

³² Jokipii, M. Professori varoittaa: Oikeuslaitoksen politisoituminen vie mielivaltaan. <https://www.verkkouutiset.fi/professori-pelkaa-lainkayttoa-alistetaan-politiikan-palvelukseen/#f8d17b48>. Päivitetty 19.9.2020.

³³ Ricks, S. Ylen Islam-ilta käynnisti keskustelun: ”Hyväksyttekö homoseksuaalien teloittamisen?” <https://yle.fi/uutiset/3-6913502>. Päivitetty 2.11.2013.

Bahmanpour ei ole Räsäsen tavoin poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. Toinen eroava tekijä Räsäseen verrattuna on, että suomalaisiranilainen Bahmanpour edustaa sekä kansallista- että uskonnollista vähemmistöä Suomessa. Lisäksi Bahmanpour sanoi jälkikäteen, että hänen puheenvuoronsa ymmärrettiin väärin eikä hän kannata sharia-lain käyttöönottoa Suomessa. Nämä kolme syytä saattoivat myötävaikuttaa siihen, että Räsäsen ja Bahmanpourin tapauksiin suhtauduttiin eri tavalla.

6 ERILAISIA NÄKÖKULMIA ASIASTA

Yllä käsitellyt kansanedustajien oikeustapaukset ovat herättäneet paljon keskustelua siitä, tulisiko vihapuheeseen puuttua aktiivisemmin. Turun yliopiston eduskuntatutkimuksen keskuksen johtaja Markku Jokisipilä on Ylelle antamassaan haastattelussa³⁴ sanonut, että nykyinen rikoslaki antaa jo mahdollisuuden puuttua laittomiin uhkauksiin, kunnianloukkauksiin, syrjintään ja vainoon. Hänen mukaansa vihapuhelakien kiristäminen uhkasi sananvapautta liikaa, eikä sille tielle tule lähteä. Samassa artikkelissa haastateltiin myös vihreiden kansanedustajaa Iiris Suomelaa. Suomela puolestaan on sitä mieltä, että laitton uhkaus on huonosti määritelty Suomen laissa. Pelkästään uhkauksen muotoilu vaikuttaa siihen, miten rikosilmoitus etenee. Jotakuta uhatessa voi esimerkiksi sanoa, että tuntematon kolmas osapuoli tulee vahingoittamaan eikä uhkaaja itse. Tästä syystä vihapuhelakia tulisi Suomelan mielestä kiristää.

Laiton uhkaus määritellään rikoslain 25. luvun 7 §:ssä: ”Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhattulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

³⁴ Sannikka M, Nykänen P. Kansanedustajan mielestä vihapuhelakeja tulisi kiristää, politiikan tutkija jyrkästi eri mieltä- ”Kaikkia keskusteluja ei tarvitse lukea” <https://yle.fi/uutiset/3-11931598>. Päivitetty 14.5.2021.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA LOPPUPOHDINTA

Toteutuuko kansanedustajien sananvapaus perustuslain mukaisesti niin eduskunnassa, ja myös sen ulkopuolella lakisääteisesti? Kyllä toteutuu. Ongelma ei ole se, etteikö sananvapautta koskettavia lakeja noudatettaisi, vaan se, miten lait on kirjoitettu ja miten ne tulkitaan. Suomen nykyinen perustuslaki säädettiin vuonna 1999 ja rikoslaki säädettiin vuonna 1889. Vaikka niiden pykäläiä päivitetäänkin tarpeen tullen, eivät ne tunne tuoreempia termejä, kuten vihapuhe ja maalittaminen. Tästä syystä sananvapauteen liittyviä pykäläiä tulisikin päivittää. Laissa pitäisi ottaa paremmin huomioon internetin nykyinen vaikutus ilmaisuihin ja vihapuheeseen liittyen, sekä tarkentaa termejä, joilla määritellään esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

Tutkielmassa on tullut ilmi, että raja sananvapauden ja vihapuheen välillä on häilyvä ja vaikeasti tulkittavissa. Tämä johtuu siitä, että kansanedustajan sananvapauteen keskeisesti liittyvä lakipykälä, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, on heikosti määritelty. Pykälässä mainittavat edellytykset rikokseen syyllistymiselle: uhkaus, panettelu ja solvaus eivät ole riittävän selkeitä ja jäävät monessa tapauksessa tulkinnanvaraiseksi. Pykälän vaikean tulkinnan tuoma epävarmuus aiheuttaa kansanedustajien keskuudessa sekä hiljennysefektii että laista piittaamattomuutta, joista kumpikaan ei ole eduksi rakentavalle yhteiskunnalliselle keskustelulle. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan- pykälän muuttaminen selkeämmäksi olisi hyvä ratkaisu. Selkeämpi raja sananvapauden ja vihapuheen välillä ehkäisisi väärinkäsityksiä ja kansanedustajat myös ymmärtäisivät mitä voi tuoda ilmi ja miten.

Vihapuhe on tuntematon termi Suomen lainsäädännössä, eikä sitä tunneta rikoslaissa. Vihapuheesta ei ole säädetty yhtäkään lakia, vaikka kyseistä termiiä onkin käytetty usein perusteena pyrittäessä tuomitsemaan kansanedustaja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Vihapuheesta tulisi tehdä oma pykälä rikoslakiin,

joka luettelee selkeästi, mitkä asiat voidaan lukea vihapuheeksi. Pykälän tulisi luokitella vihapuhe lievään ja täysimittaiseen vihapuheeseen eli vihapuheeseen ja törkeään vihapuheeseen ja määrittää niille rikkomukseen sopivat rangaistukset. Tämä muutos vaikuttaisi positiivisesti myös siviilitapauksiin. Yleisesti hyväksytyyn käsityksen mukaan vihapuhe on puhetta, joka pilkkaa ja/tai halventaa kohdettaan. Tämä määritelmä on myös hyvä pohja vihapuhelain säätämiseksi.

Maalittaminen on toinen käsite, joka on noussut esille vasta lähivuosina. Maalittaminen tulee ottaa politiikassa huomioon nykyistä vakavammin, sillä se voi vaikuttaa kohteena olevan kansanedustajan toimintaan negatiivisesti esimerkiksi luomalla pelkoa tappouhkausten muodossa. Lisäksi maalittaminen heikentää kansanedustajan uskottavuutta ja vie ihmisten luottamusta tähän. Kuten vihapuheen tapauksessa, maalittamisesta voisi tehdä oman pykälän rikoslakiin mutta koska maalittamista ei ole vielä tarkasti määritelty ja uusi pykälä voisi vaikuttaa rajoittavasti sananvapauteen, realistisempi ajatus olisi liittää maalittamisesta alaluku jo rikolaisissa olemassa olevaan lakipykälään laittomasta uhkauksesta.

Koska perustuslain 12 §:n mukaan kuka tahansa saa ilmaista mielipiteensä kenenkään ennalta estämättä ja yhdenkään kansanedustajan sanomisia ei olla ennakkosensuroitu. Tutkielmassa käsiteltyjen esimerkkikansanedustajien tapauksissa tapahtunut jälkisensuuri on kuitenkin huolestuttavaa, sillä kaikki kolme olivat ottaneet kantaa yhteiskunnallisesti merkittäviin asioihin. Mäenpää vertauskuvallisesti, Halla-aho satiirilla ja Räsänen uskonnonvapauten perustuen. Ainoa syy, miksi Mäenpää ei joutunut vastaamaan oikeudessa omasta ilmaisustaan Halla-ahon ja Räsäsen tavoin on se, että hän ilmaisi mielipiteensä eduskunnan istunnossa ja täten nautti vahvaa syytesuojaa. Vaikka eduskunnan tarjoama kansanedustajan syytesuoja onkin tärkeä turva vaikeistakin asioista keskustellessa, voi sen vaikutus olla myös päinvastainen. Koska syytesuojan poistaminen vaatii, että viisi kuudesosaa kansanedustajista äänestää sen puolesta, voi syytesuojaa myös helposti väärinkäyttää oman puolueensa tuella. Mikäli edellytys syytesuojan poistamiseen olisi

lievempi, mutta kuitenkin selkeän enemmistön vaativa, voisi sen väärinkäyttöä ehkäistä, pitäen syytesuojan kuitenkin relevanttina.

Kansanedustajien sananvapautta ei tule heikentää. Päinvastoin. Olisi parempi, jos sitä vahvistettaisiin entuudestaan. Vaikka edellytykset syytesuojan poistamiseen olisivat vähäisemmät, tulisi kansanedustajan kuitenkin nauttia laajennettua sananvapautta ja pystyä tuomaan kantansa ja mielipiteensä julki eduskunnassa riippumatta siitä, onko mielipide positiivinen tai negatiivinen ja koskettaako se tiettyä ihmisryhmää vaiko ei. Tästä huolimatta yhdenkään ihmisryhmän syrjintää, loukkaamista tms. ei tule suvaita ja rakentavan keskustelun sekä suoranaisten vihapuheiden välille tulee tehdä selvät rajat ja juuri siihen tässä tutkielmassa esitetyt parannusehdotukset pyrkivät.

LÄHTEET

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idm45237815630896>.

Halla-aho, J. Muutama täky Ilmanin Mikalle. http://www.halla-aho.com/scripta/muutama_taky_illmanin_mikalle.html. Viitattu 6.12.2021.

Heikkinen, V. Paljon puhetta vihapuheesta. Kotimaisten kielten keskus. https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/blogiarkisto/vesa_heikkinen/paljon_puhetta_vihapuheesta.22000.blog Päivitetty 3.11.2016.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki: Yleisen oikeustieteen julkaisuja.

Jokipii, M. Professori varoittaa: Oikeuslaitoksen politisoituminen vie mielivaltaan. <https://www.verkkouutiset.fi/professori-pelkaa-lainkayttoa-alistetaan-politiikan-palvelukseen/#f8d17b48>. Päivitetty 19.9.2020.

Karhula, P. sananvapauden oikeudelliset rajat. <https://sananvapauteen.fi/artikkeli/858>. Viitattu 2.2.2022.

Kotimaisten kielten keskus. 2021. Kielitoimiston sanakirja: Sananvapaus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/sananvapaus>

Kotimaisten kielten keskus. 2021. Kielitoimiston sanakirja: vihapuhe. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/vihapuhe>.

Kuukkanen T, Santaharju T, Kansanedustaja Päivi Räsäselle syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan – vetoaa Raamattuun. <https://yle.fi/uutiset/3-11907415>. Päivitetty 29.4.2021.

Neuvonen, R. Sananvapauden historia Suomessa. Gaudeamus. 2018.

Perussuomalaisten Sebastian Tynkkyselle taas syyte kiihottamisesta kansanryhmää vastaan- Tynkkynen kiistää syyllistyneensä rikokseen. <https://yle.fi/uutiset/3-11868540>. Päivitetty 1.4.2021.

Ricks, S, Ylen Islam-ilta käynnisti keskustelun: ”Hyväksyttekö homoseksuaalien teloittamisen?” <https://yle.fi/uutiset/3-6913502>. Päivitetty 2.11.2013.

Sannikka, M. Nykänen, P. Kansanedustajan mielestä vihapuhelakeja tulisi kiristää, politiikan tutkija jyrkästi eri mieltä- ”Kaikkia keskusteluja ei tarvitse lukea” <https://yle.fi/uutiset/3-11931598>. Päivitetty 14.5.2021.

Sisäministeriö.fi. Maalittaminen rapauttaa yhteiskunnan luottamusta. <https://in-termin.fi/poliisiasiat/viharikollisuus/maalittaminen>. Viitattu 28.11.2021.

Sundqvist, V. KKO kovensi Halla-ahon tuomiota. <https://yle.fi/uutiset/3-6171365>. Viitattu 6.12.2021.

Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Suomen poliisijärjestöjen liitto ry. Ridanpää, R. Pelevina, N. Maalittaminen- luottamus oikeusvaltioon some-aikakaudella. 24.1.2020. https://sisainturvallisuus.fi/documents/8347581/16736659/Pelevina_Ridanp%C3%A4%C3%A4.pdf/48772d89-9c48-738c-6ded-9e02e675cca1/Pelevina_Ridanp%C3%A4%C3%A4.pdf. Viitattu 12.1.2022

Suomen rikoslaki, 19.12.1889/39. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.

Syyttäjälaitos. Päivi Räsäselle ja Luther-säätiön Juhana Pohjolalle syytteet kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. <https://syyttajalaitos.fi/-/paivi-rasaselle-ja-luther-saation-juhana-pohjolalle-syytteet-kiihottamisesta-kansanryhmaa-vastaan>. Päivitetty 29.4.2021.

Tieteen termipankki 16.2.2022: Kirjallisuudentutkimus: sensuuri. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:sensuuri>.

Tieteen termipankki 16.2.2022: Oikeustiede: ennakkosensuuri. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:ennakkosensuuri>.

Tieteen termipankki 16.2.2022: Oikeustiede: sananvapaus. <https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Oikeustiede:sananvapaus>

Tilli, J. 1.7.2020. Vieraslajit ja demokratian viholliset eduskunnassa. <https://politiikasta.fi/vieraslajit-ja-demokratian-viholliset-eduskunnassa>. Viitattu 10.10.2021.

United nations, universal declaration of human rights. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>